

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΕΙΑΚΗ ΙΔΕΑ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΞΙΣ

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Η. ΠΟΥΛΙΤΣΑ

Κατά την Πανηγυρικήν Συνεδριάν τῆς 24ης Μαρτίου 1950

ΒΑΣΙΛΕΥ,

Καί πάλιν συνήλθομεν ἐν τῷ σεμνῷ τούτῳ χώρῳ, κλίνοντες γόνυ καρδίας ἡμῶν ἐξ εὐγνωμοσύνης καί ἀνατείνοντες τὴν διάνοιαν ἐξ ὑπερφηφανείας, ἵνα πανηγυρίσωμεν μετὰ σύμπαντος τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους τὴν ἐπέτειον τῆς αὔριον εὐσημοτάτης ἡμέρας, λαμπροφορούσης ἡμῖν διττῆς χαρᾶς εὐαγγέλια, τῆς ἀποκαλύψεως τῆς προαιωνίου βουλῆς καί τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἔθνους.

Τὴν ἐπέτειον τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν, Θεία συνάρσει, ἐπέστη τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἵνα, ἔστω καί περιωρισμένως λίαν, πληρωθῆ ἡ εὐθύς μετὰ τὴν Ἀλωσιν γεννηθεῖσα παρήγορος πρόρρησις καί ἐλπίς, ὅτι

«πάλι μὲ χρόνους μὲ καιρούς, πάλι δικά μας θά ᾿ναι»,

καί ἦν τὸ δουλεῦον Γένος, μετὰ πίστεως ἀκλονήτου, ἐπὶ 400 ὅλα ἔτη διεφύλαττεν ὡς ἱερωτάτην παράδοσιν καί ἐντολὴν ἐν τοῖς μυχιαιάτοις τῆς καρδίας αὐτοῦ, ἐκ τῆς ἐλπίδος ταύτης ἀντλοῦν τὴν ψυχικὴν δύναμιν, ἵνα ὑπομένη τὸν ἀφόρητον ζυγὸν τῆς μακρᾶς καί εἰδεχθοῦς δουλείας.

Τὴν ἐπέτειον τῆς μεγαλωνύμου ἡμέρας, καθ' ἣν πρὸ 130 ἐτῶν, ὡς χθὲς εἰς τὰς Καλάμας καί ὡς αὔριον εἰς τὴν ἀγίαν Λαύραν, διὰ στόματος ἐκεῖ μὲν τοῦ Πετρόμπεη, ἐν ταύτῃ δὲ τοῦ Γερμανοῦ, τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος διεκήρυξε καί διελάλησε τὴν ἀμετάκλητον ἀπόφασιν αὐτοῦ νὰ ἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸν τῆς φρικώδους δουλείας καί νὰ ἀποκατασταθῆ εἰς πολιτεῖαν ἐλευθέραν.

Καί πανηγυρίζομεν τὴν ὑπέρλαμπρον ἑορτὴν, τὰ μεγάλα καί ἱερώτατα ἐλευθέρια, μετὰ χαρᾶς ἀκράτου νῦν, ἀπαλλαγέντες τῶν κινδύνων

άνοσίας ἐπιβουλῆς, διὰ τῶν ἡρωϊκῶν ἀγώνων καὶ θυσιῶν τοῦ γενναίου ἡμῶν στρατοῦ ὑπὸ πεφωτισμένην ἡγεσίαν προμαχήσαντος καὶ πάλιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀκεραιότητος τῆς Πατρίδος καὶ νέους τίτλους δόξης καὶ τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης τοῦ Ἔθνους κτησαμένου.

Μὲ βαθεῖαν καὶ ἀκλόνητον πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸ δίκαιον τοῦ ἀγῶνος αὐτοῦ ἐξηγέρθη τὸ Ἔθνος κατὰ τοῦ τυράννου, διψῶν καὶ ζητοῦν ἐλευθερίαν καὶ δικαιοσύνην, καὶ ἀπεδύθη μιᾷ ψυχῇ καὶ μὲ ἀμετάτρεπτον ἀποφασιστικότητα εἰς τὸν ὑπὲρ πάντων ἱερώτατον ἀγῶνα, ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν. Καὶ διεξήγαγεν αὐτὸν μὲ ἀκατάβλητον ψυχικὸν σθένος καὶ μὲ ἀπαράμιλλον ἡρωϊσμόν καὶ αὐτοθυσίαν, καὶ μὲ ὅλας τὰς ἄλλας εὐγενεῖς προγονικὰς ἰδιότητες καὶ ἀρετάς, ἀλλὰ, φεῦ! καὶ μὲ ὅλα τὰ κατηραμένα προγονικὰ ἐλαττώματα καὶ ἰδίᾳ τὴν διχόνοιαν, τὴν ἀπορρέουσαν συνήθως ἐξ ἀμέτρου φιλαυτίας καὶ φιλοπρωτίας, ἧτις ὁμοῦ μὲ τὸν μυσσάρὸν φθόνον ἀπετέλεσαν πάντοτε τὸν σάρακα τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους καὶ δὲν ἐπέτρεψαν αὐτῷ, παρὰ τὰς ἐξόχους ἀρετάς καὶ ἰκανότητας, δι' ὧν πλουσιοπαρόχως ἐπροίκισεν αὐτὸ ἡ Θεία Πρόνοια, νὰ μεγαλουργήσῃ σταθερῶς.

Καὶ κατήλθεν εἰς τὸν ἀγῶνα τὸ Ἔθνος διὰ μόνων τῶν ἀσθενῶν του δυνάμεων ἐναντίον πανισχύρου καὶ φοβερᾶς αὐτοκρατορίας, ἐκτεινομένης ἐπὶ τριῶν ἡπείρων, διατρανοῦν οὕτω τὴν ἀειζωΐαν τῆς εὐθαρσοῦς ἑλληνικῆς ψυχῆς, ἧτις κατὰ τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνας, ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι σήμερον, οὐδέποτε ὑπελόγισε τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ. Αὐτὴ ἡ αἰωνία ἑλληνικὴ ψυχὴ, ἡ εὐθαρσῆς καὶ εὐτολμος, ἡ ἀδιαφοροῦσα πρὸς τὸν ἀριθμὸν καὶ τὰ πολεμικὰ μέσα τοῦ ἐχθροῦ, ἀφοῦ καὶ πρότερον ἐνέπνευσε καὶ κατήγαγε μεγάλα καὶ ἔνδοξα κατορθώματα, ἐβροντοφώνησε καὶ προσφάτως, ἅπαξ καὶ δίς, πρὸς πανισχύρους καὶ φοβερὺς θρασεῖς ἐπιδρομεῖς τὸ «μολὼν λαβέ», προκαλέσασα οὐρανομήκη τὸν θαυμασμόν τῆς καταπλήκτου ἀνθρωπότητος, θαυμασμόν ὅστις ὅσον ὕψηλός ἦτο, τόσοσιν ταχέως ἀτυχῶς ἔμελλε νὰ ἐξανθήσῃ ἄκαρπος.

Ἄλλ' ὅσον μεγάλα καὶ ἔνδοξα καὶ ἂν ἦσαν τὰ κατορθώματα τῶν τελευταίων ἀγώνων, ἀποδεικνύοντα τὴν ἀειζωΐαν τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς, δὲν δύνανται νὰ μειώσωσιν οὐδὲ κατὰ κεραίαν τὸ ἄφθαστον μεγαλεῖον τῆς ἐθνεγερσίας τοῦ 1821. Ἄναδράμωμεν νοερῶς εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Σκότος καὶ ζόφος στυγνῆς δουλείας ἐκάλυπτε πᾶσαν τὴν ἑλληνικὴν χερσόνησον. Τύραννος πανίσχυρος καὶ φοβερὸς καὶ ἀπηνῆς, ὡς βαρὺς ἐφιάλτης, ἐπεκάθητο αὐτῆς. Καὶ ἔξωθεν ἡ ἀπροκάλυπτος ἀπειλὴ τῆς Ἰε-

ρᾶς Συμμαχίας, ἥτις, ἐν ὀνόματι τῆς ὑπ' αὐτῆς πλασθείσης θεωρίας τῆς «νομιμότητος», κατεδίκασε πᾶσαν πολιτικὴν «μεταρρῦθμισιν, γινομένην δι' ἀποστασίας καὶ δι' ὄπλων».

Ἄλλ' ὅμως ἡ αἰωνία Ἑλληνικὴ ψυχὴ, ἀδοῦλωτος καὶ ἀπτόητος, οὐδόλως ὑπελόγησε πάντα ταῦτα. Καὶ ὅταν ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου καὶ ἀνέτειλεν ἡ ἀγία καὶ μεγάλη ἐκείνη ἡμέρα, τότε ἐσαλπίσθη ἐν σάλπιγγιν ἄσμάτων καὶ παιάνων καὶ ἀνεπέμφθη εἰς πᾶσαν ἑλληνικὴν γῆν καὶ ὑπὸ ἄλλην, ἐθνικὴν, ἔννοιαν ὁ αἶνος: «Εὐαγγελίζου γῆ χαρὰν μεγάλην! Λευχεμονεῖτω πᾶσα φύσις! Σκιρτήσατε ὄρη καὶ βουνοί, νάπαι καὶ ποταμοὶ καὶ θάλασσα. Ἐλευθέρα γὰρ νῦν ἡ φύσις γνωρίζεται... Σήμερον τῆς σωτηρίας ἡμῶν τὸ κεφάλαιον».

Καὶ τὸ ἀσθενὲς εἰς μέσα, ἀλλὰ πανσθενὲς τὴν ψυχὴν Ἔθνος, ἐνισχυόμενον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ εὐλογούμενον ὑπὸ τῶν σκιῶν τῶν ἀθανάτων προγόνων, ἀπεργάζεται καὶ δημιουργεῖ μεγάλα, ἔνδοξα, ἀθάνατα κατορθώματα, ἐφάμιλλα πρὸς τὰ τῶν ἀρχαίων προγόνων, καὶ ἐγείρει νικητήρια τρόπαια, προκαλέσαντα τὸν τρόμον καὶ τὴν λύσσαν τοῦ τυράννου, τὴν συγκίνησιν καὶ τὸν θαυμασμόν πάσης φιλελευθέρας καρδίας πανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου καὶ πέρα τοῦ ὠκεανοῦ. Ἡ Ἐλευθερία καὶ ἡ Δόξα, ἀπὸ τῆς χειρὸς ἀλληλοκρατούμεναι, περιτρέχουσι νῦν οἰκείως τὴν Ἑλληνικὴν γῆν.

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν πολλάκις πρότερον καὶ εὐγλωττότερον ἐξυμνήθησαν. Νῦν δὲ ἐπιτραπήτω μοι νὰ ὑπομνήσω ἅπαξ ἔτι δι' ὀλίγων τὰς ἐπιμόνους προσπάθειας τοῦ ἐξεγερθέντος καὶ σκληρῶς ἀγωνιζομένου Γένους πρὸς ἀποκατάστασιν αὐτοῦ εἰς πολιτείαν ἐλευθέραν, ἥτις ἀπετέλεσε τὸν ἕτερον τῶν σκοπῶν, ἢ τὴν ἕτεραν ὄψιν τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ, τῆς ἐθνεγερείας, καὶ ἥς ἡ ἐπίμονος ἐπιδίωξις ἀπέδειξε περιτράνως τὴν συνέχειαν τῆς ἰδέας τῆς πολιτειακῆς παραδόσεως παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ Ἔθνει καὶ τὴν ἐνότητα αὐτοῦ διὰ μέσου τῶν αἰώνων.

Τὴν ἔννοιαν τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας ὀρθῶς τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα, ἦδη ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων, συνέδεσε πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς πολιτειακῆς συντάξεως, τῆς συστάσεως πολιτείας εὐνομουμένης, πολιτείας δικαίου. Διότι μόνον ἐν τοιαύτῃ πολιτείᾳ εἶναι δυνατὴ καὶ ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία· ἄλλως μεταβάλλεται ἀπλῶς τὸ πρόσωπον τοῦ δυνάστου. Διὰ τοῦτο εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ τὸ ἐξαναστάν Γένος δι' ἐπανειλημμένων πολιτικῶν πράξεων, ἐσπούδασε τὴν σύστασιν ἐλευθέρας πολιτείας καὶ τὴν σύνταξιν

φιλελευθέρου πολιτεύματος, προστατεύοντος την ἐλευθερίαν, την τιμήν, την ιδιοκτησίαν τοῦ προσώπου.

Ἐν τῇ πρώτῃ γνωστῇ πολιτειακῇ πράξει τῆς ἐπαναστάσεως, τῇ ἀπὸ 26 Μαΐου 1821, τῶν συνελθόντων ἐν τῇ Μονῇ τῶν Καλτεζῶν καὶ συγκροτησάντων τὴν πρώτην «γενικὴν συνέλευσιν» ἀντιπροσώπων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου, ἀτέχνως μὲν, ἀλλὰ σαφῶς ὑποφαίνεται ὁ σκοπὸς τῆς προσωρινῆς πολιτειακῆς συντάξεως. Διὰ τῆς πράξεως ταύτης τῆς Συνελεύσεως διωρίζετο ἑξαμελὴς ἐπιτροπή, ἥ, ὡς ἐν αὐτῇ ὀνομάζεσαι, «γερουσία ὄλου τοῦ δήμου τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου», ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀρχιστρατήγου αὐτῆς Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, ἵνα «συσκέπτωνται, προβλέπωσι καὶ διοικῶσι, καὶ κατὰ τὸ μερικὸν καὶ κατὰ τὸ γενικόν, ἀπάσας τὰς ὑποθέσεις, διαφοράς, καὶ πᾶν ὅ,τι συντείνει εἰς τὴν κοινὴν εὐταξίαν, ἀρμονίαν, ἐξοικονομίαν τε καὶ εὐκολίαν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνός μας, καθ' ὅποιον τρόπον ἢ Θεία Πρόνοια τοὺς φωτίσει, καὶ γνωρίσωσιν ὠφέλιμον, ἔχοντες κατὰ τοῦτο κάθε πληρεξουσιότητα, χωρὶς νὰ ἐμπορῇ τινὰς ν' ἀντιτείνῃ ἢ νὰ παρακούσῃ εἰς τὰ νεύματα καὶ τὰς διαταγὰς των' καὶ τοῦτο τὸ ὑπουργημὰ των καὶ ἡ ἡμετέρα ἐκλογὴ θέλει διατρέξει καὶ θέλει ἔχει τὸ κύρος μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπολιτζᾶς καὶ δευτέρας κοινῆς σκέψεως». Διὰ τῆς πράξεως ταύτης λοιπὸν ἡ ρηθεῖσα Συνέλευσις, ὡς σῶμα ἀντιπροσωπευτικόν, ἀσκοῦν τοπικῶς, ἐν Πελοποννήσῳ, τὴν ἐθνικὴν κυριαρχίαν, καθίστα ὄργανον συλλογικόν πρὸς ἄσκησιν νομοθετικῆς καὶ διοικητικῆς ἐξουσίας ἀπεριορίστως. Ἡ πρᾶξις αὕτη ἀποτελεῖ, ὡς εἰπεῖν, τὴν πρώτην ἀνακήρυξιν τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας καὶ τὸ πρῶτον πολίτευμα αὐτῆς.

Μετὰ τὴν ὑπογραφήν τοῦ πρακτικοῦ ἐτελέσθη δοξολογία, μεθ' ἣν ὠρκίσθησαν ταυτοχρόνως οἱ μὲν ἐκλεγέντες ὡς μέλη τῆς «γερουσίας», ὅτι θὰ ἐκτελέσωσι τὸ καθήκον των, οἱ δὲ ἄλλοι ὅτι θὰ ὑπακούωσιν εἰς τὰς διαταγὰς των. Κατὰ τὴν συγκινητικὴν αὐτὴν στιγμήν ὁ ἐνθουσιῶδης ἐπίσκοπος Ἐλους Ἄνθιμος (Σκαλιστήμης), ὅστις καὶ πρῶτος ὑπογράφει τὴν πρᾶξιν, λαβὼν ἐκ τῆς ζώνης τοῦ Σωτηρίου Χαραλάμπους τὰ δύο του πιστόλια, ἐσταύρωσεν αὐτὰ ἐπὶ τῆς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ καὶ εἶτα ὑψῶν αὐτὰ πρὸς τὴν Συνέλευσιν ἐπεφώνησεν: «Ἕλληνες ἀδελφοί, εὐλογημένοι στρατιῶται τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, ὁ Θεὸς ἡγίασε τὰ ἄρματα σας».

Λεπτομερέστεροι ὀρισμοὶ πολιτειακῆς συντάξεως περιείχοντο ἐν τῷ σχεδίῳ «γενικοῦ ὄργανισμοῦ τῆς Πελοποννήσου», ὅπερ ὑπέβαλεν ὁ τότε

αυτόθι άφικόμενος Δημήτριος Ύψηλάντης πρὸς τοὺς γερουσιαστὰς καὶ τοὺς ἄλλους προκρίτους, τοὺς συνελθόντας ἐν Βερβαίνοις, κατ' Ἰούνιον τοῦ 1821, καὶ εἰς τὸ ὑπ' αὐτῶν ἀντιπροταθὲν σχέδιον «ὀργανισμοῦ καὶ γνώμης τοῦ λαοῦ τῆς Πελοποννήσου διὰ τὴν τοπικὴν διοίκησιν τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς», καὶ εἰς τὰς, ὑπὸ δραματικὰς συνθήκας, κατόπιν τῆς ἐκδηλωθείσης ριζικῆς διαφωνίας, ὑποβληθείσας ἐκατέρωθεν, μετὰ ἓνα μῆνα, ἐν Ζαρακόβῃ, προσθήκας. Ὑπὸ τῶν ὀργανισμῶν τούτων προεβλέπετο ἡ ἐκλογή 5 — 6 ἀντιπροσώπων, καλουμένων «ἐφόρων» ἐξ ἐκάστης τῶν 24 ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου, ἐξ ὧν ἀνὰ εἷς μὲν ἐξ ἐκάστης τῶν ἐπαρχιῶν θὰ συνεκρότου τὴν «ἐθνικὴν βουλήν» ἢ «γερουσίαν», ἣτις θὰ ἤσκει τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν, οἱ δὲ λοιποὶ «ἐφοροὶ», ἔχοντες ὑπ' αὐτοὺς «ὑποεφόρους», θὰ ἤσκουν διαφόρους διοικητικὰς λειτουργίας, «ὑπουργίας», ὡς ἐν αὐτοῖς ὀνομάζονται, ὀριζομένας ἐν τοῖς ὀργανισμοῖς τούτοις. Ἡ δικαστικὴ λειτουργία θὰ ἤσκεῖτο ὑπὸ τῆς «ἐθνικῆς βουλῆς» ὡς «ἀνωτάτου Κριτηρίου», ὑπὸ τῶν ἐφόρων ἐκάστης ἐπαρχίας μετὰ τεσσάρων ἄλλων ἐκλεγομένων προκρίτων καὶ ὑπὸ τῶν ὑποεφόρων. Ἄξιός ἰδίας μνείας εἶναι ὁ ὀρισμὸς ἐν τῷ δευτέρῳ ὀργανισμῷ, ὅτι ὁ «Πρίγκιψ καὶ ἡ Γερουσία θέλουσι ὑπόκεινται εἰς τὸ καθῆκον τῆς ἀνθρωπότητος, εἰς τοὺς νόμους καὶ εἰς τὰ τοπικὰ ἔθιμα, ὅσα συμφωνοῦν μὲ τὸ καθῆκον τῆς ἀνθρωπότητος καὶ μὲ τοὺς νόμους».

Ἐπι λεπτομερεστέρους ὀρισμοὺς περιεῖχεν ὁ «Ὄργανισμὸς τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας», ψηφισθεὶς ἀπὸ κοινοῦ ὑπ' αὐτῆς, ἐκλεγείσης ὑπὸ τῶν ἐν Ἄργει, τῇ 1ῃ Δεκεμβρίου 1821, συνελθόντων προκρίτων, καὶ ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου, καὶ ὑπογραφεὶς ὑπ' αὐτῶν ἐν Ἐπιδαύρῳ, ὅπου ἐν τῷ μεταξὺ μετετέθη ἡ Συνέλευσις, τῇ 27ῃ Δεκεμβρίου 1821. Ἐν τῇ πράξει τῆς Συνελεύσεως ταύτης περὶ ἐκλογῆς τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου, καλουμένων ὁμοίως «ἐφόρων», καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν μελῶν τῆς Γερουσίας, ἐκδηλοῦται ῥητῶς ἡ, παρὰ τὴν εὐτυχίαν τῆς ἐλευθερίας, αἰσθητὴ γενομένη ἀνάγκη τῆς πολιτειακῆς συντάξεως. «Ὁ λαὸς τῶν Ἑλλήνων ἐν Πελοποννήσῳ, λέγεται ἐν τῇ πράξει ταύτῃ, καθὼς καὶ ἐκεῖνος τῶν νήσων Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρρῶν, αἰσθάνεται καλῶς τὸ μέγεθος τῆς ἐλευθερίας· ἀλλ' ἡ ἀναρχία καὶ ἀταξία, ἣτις ἔπεται εἰς τοιαύτας περιστάσεις, ἔγινεν ἐμπόδιον τοῦ νὰ ὠφεληθῇ ὅσον ἔπρεπεν· ἤσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην ἐνὸς προσκαίρου πολιτικοῦ συστήματος ἅπασαι αἱ ἐπαρχίαι καὶ νῆσοι... Διὸ ἐγένετο ἀπόφασις κοινῇ, ἵνα συγκροτηθῇ γενικωτέρα συνέλευσις, νὰ ἐπικυρωθῇ ἐν σύστημα τελειότερον».

Καί ὑπὸ τοῦ Ὄργανισμοῦ τούτου προεβλέπετο ὁμοίως ἡ συγκρότησις «ἐθνικῆς βουλῆς», ἐχούσης τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν καὶ καθίστατο, ὑποκειμένη εἰς τὰς διαταγὰς αὐτῆς, «γερουσία», ἀσκοῦσα τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, συγκειμένη ἐξ 24 μελῶν, ἐκλεγομένων ἐμμέσως ὡς ἐξῆς: Οἱ γέροντες καὶ οἱ «ἐν ὑπολήψει» ἐκάστου χωρίου θὰ ἐξέλεγον τοὺς «ἐφόρους» αὐτοῦ, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων, οὗτοι δὲ συνερχόμενοι ἐν τῇ Μητροπόλει τῆς ἐπαρχίας θὰ ἐξέλεγον πέντε «ἐφόρους» αὐτῆς, «οἱ ὅποιοι ἔπρεπε νὰ ἔχωσι παιδείαν, φρόνησιν καὶ δικαιοσύνην», καὶ ἓνα «τὸν ἀξιώτερον», οὐχὶ ὅμως ἐκ τῶν ἐφόρων, ὡς μέλος τῆς «Πελοποννησιακῆς Γερουσίας». Ἐνεκὰ τῆς δυσχερείας τῆς συστάσεως καὶ ἄλλων δικαστηρίων, ἀνετίθετο εἰς τοὺς ἐφόρους τῶν χωρίων «νὰ συμβιβάζωσι τὰς συμπιπτούσας διαφορὰς καὶ κρίσεις, τὰς ὁποίας ὅταν δὲν δύνανται νὰ ἐξιώσωσι, νὰ μεταπέμπωσιν εἰς ἀνώτερον κριτήριον». Πρὸς τούτοις περιεῖχεν εἰδικὰς διατάξεις «περὶ τῶν στρατηγῶν καὶ καπιτάνων», περὶ ὧν ὅμως ὠρίζετο, ὅτι «θέλουσιν ὑπόκεινται εἰς τοὺς κοινούς νόμους καὶ κατ' αὐτοὺς νὰ κρίνωνται διὰ κάθε διαφορὰν πολιτικὴν· διὰ δὲ τὰ στρατιωτικὰ ἐγκλήματα θέλουσι κρίνονται ἀπὸ κριτήριον πολεμικόν, τὸ ὅποιον θέλει διορισθῆ ἀπὸ τὴν ἐθνικὴν βουλήν. Περὶ δὲ τῶν ἰσχυρόντων νόμων ὠρίζετο, ὅτι «ἄχρι τοῦ διοργανισμοῦ τῶν τακτικῶν νόμων θέλουσιν ἔχειν τὸ κύρος οἱ σφζόμενοι νόμοι τῶν χριστιανῶν βασιλέων τῆς Κωνσταντινουπόλεως».

Παραλλήλως πρὸς τὰς πολιτειακὰς ταύτας πράξεις, τὰς ἀφορώσας εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐγένοντο καὶ ἕτεραι διὰ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, καὶ δὴ ἰδιαιτέρως διὰ τὴν δυτικὴν καὶ τὴν ἀνατολικὴν.

Ἐν τῇ «προκαταρκτικῇ πράξει» τῆς 4ης Νοεμβρίου 1821, τῇ γενομένη ἐν Μεσολογγίῳ ὑπὸ τῆς συγκροτηθείσης ἐκεῖ τοπικῆς «Συνελεύσεως τῆς δυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος», λέγεται: «Μόλις ἐπέρασεν ὀλίγος καιρὸς μετὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι μεταβολήν, καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς ἡσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ ἀντικατασταθῆ ἀντὶ τῆς μισητῆς ὀθωμανικῆς τυραννίας, Διοίκησις φρόνιμος, τακτικὴ καὶ φιλόανθρωπος. Διὰ τὴν συνδρομὴν ὅμως περιστάσεων ἀναποφεύκτων εἰς πόλεμον πεισματώδη... δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐκτελεσθῆ ἡ κοινὴ αὕτη ἐπιθυμία, καὶ ἐβασίλευεν ἕως τῶρα ἀναρχία θλιβερά, ἀναγκαῖον ἐπόμενον τῆς διόλου ἐλλείψεως νόμων καὶ τακτικῆς διοικήσεως. Μετὰ μακροὺς τέλους ἀγῶνας οἱ κάτοικοι τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, ἔδειξαν πάλιν σταθερὰν τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ εἰσαχθῆ Διοίκησις φρόνιμος, ὑπὸ τὴν ὁποίαν νὰ ἴδωσι τὴν ἀπαλλαγὴν

των ἀπὸ τὰ πολυχρόνια δεινά των». Διὰ δὲ τοῦ ψηφισθέντος παρὰ τῆς Συνελεύσεως ταύτης, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἄλεξ. Μαυροκορδάτου, τῆ 9ῃ Νοεμβρίου 1821 «Ὄργανισμοῦ τῆς προσωρινῆς διοικήσεως» κατεστάθη ἑνεαμελής «γερουσία», ἣτοι κυβέρνησις ἀσκοῦσα τὴν ἐκτελεστικὴν κυρίως ἐξουσίαν, ἐκλεγείσα ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως καὶ ὑποκειμένη εἰς τὴν προβλεπομένην νὰ συσταθῆ «ἐθνικὴν βουλήν», ἣτις θὰ ἤσκει τὴν ἀνωτάτην καὶ τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν. Διὰ τὴν ἄσκησιν δὲ τῆς τοπικῆς διοικήσεως ὠρίζοντο οἱ «προεστῶτες» τῶν κοινοτήτων, ἐκλεγόμενοι ὑπὸ τῶν γερόντων καὶ εὐὐπολήπτων κατοίκων, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν, καὶ οἱ «ἔφοροι» τῶν τμημάτων ἢ ἐπαρχιῶν, ἐκλεγόμενοι ὑπὸ τῶν προεστῶτων, ὧν καθορίζοντο αἱ ἀρμοδιότητες. Ἰδιαιτέρους ὀρισμοὺς περιεῖχεν ὁ Ὄργανισμὸς καὶ περὶ τῶν «καπιτάνων» ἐκάστου τμήματος. Ὡσαύτως προεβλέπετο ἡ ἐκδίκασις τῶν «ἐγκλημάτων τῶν ἐπιβουλῶν κατὰ τῆς πατρίδος» ὑπὸ τοῦ ὀριζομένου «μεγάλου κριτηρίου».

Συγχρόνως σχεδὸν πρὸς τὸν «Ὄργανισμὸν τοῦτον τῆς προσωρινῆς διοικήσεως τῆς δυτικῆς χέρσου Ἑλλάδος», ἐψηφίζετο ἐν Ἀμφίση τῆ 15ῃ Νοεμβρίου 1821, ὑπὸ τῆς συγκροτηθείσης ἐκεῖ τοπικῆς «Συνελεύσεως τῆς ἀνατολικῆς χέρσου Ἑλλάδος», ἢ προβληθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Νέγρη «Νομικὴ Διάταξις τῆς ἀνατολικῆς χέρσου Ἑλλάδος». Ἐν τῷ προλόγῳ τῆς Διατάξεως ταύτης λέγεται: «Ἡ Ἑλλάς ἔλαβε τὰ ὄπλα διὰ νὰ ἀγοράσῃ μὲ τὴν τιμὴν τοῦ αἵματός της τὴν πολῦτιμον ἀνεξαρτησίαν της... Πρώτη μας ἐργασία ἦτο νὰ προσκαλέσωμεν τὰς ἐπαρχίας εἰς γενικὰς συνελεύσεις... Ἡ Πατρίς φωνάζει πανταχόθεν, τὸ ὀγληγορώτερον Διοίκησιν νὰ συστήσωμεν. Δύο πρωτίστας ἀνάγκας ἔχομεν σήμερον, ὁ κατὰ τῆς θηριώδους ὀρμῆς τοῦ τυράννου πόλεμος νὰ εὐδοκιμῆ, καὶ ἔθνος νὰ σχηματίσωμεν. Μία καὶ τῶν δύο ἢ θεραπεία, ἢ ἀνάλογος εἶναι Διοίσεις· μόνη εἶναι ἡ Διοίκησις... Αὕτη ἔχει νὰ συνδέσῃ καὶ τὰς ἐπαρχίας μας, ὥστε νὰ μορφωθῆ ἔθνος Ἑλληνικὸν ἀνεξάρτητον... καὶ νὰ κατορθώσωμεν εὐτακτὸν βασιλεῖον νὰ συστήσωμεν, διὰ τὴν εὐτυχίαν τῶν ἐπερχομένων γενεῶν τῆς Ἑλλάδος». Ἐν δὲ τῷ ὄρκῳ, ὃν ὤμοσαν τὰ μέλη τῆς Συνελεύσεως ταύτης, περιείχοντο καὶ τὰ ἑξῆς ἀξιωμανημόνευτα. «Ὁρκιζόμεθα εἰς τὸ ὄνομα τῆς ὑπερουσίου Τριάδος καὶ τῆς ἱεραῖς ἡμῶν Πατρίδος νὰ βουλευώσωμεν μὲ πίστιν καὶ εἰλικρίνειαν καὶ νὰ προβάλωμεν εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο συνέδριον μόνον τὰ συμφέροντα τῆ Πατρίδι, χωρὶς ἰδιαιτέρον συμφέρον κέρδους, ἢ φιλοτιμίας ἢ φιλοδοξίας. Ἐπικατάρτοι δὲ ἂν ἀπεναντίας πράξωμεν καὶ τῆς Πατρίδος ἀνάξειοι». Ἐν τέλει τοῦ προ-

λόγου ἢ τῆς προκηρύξεως ταύτης, συνταχθείσης ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Νέγρη καὶ ἀπαγγελθείσης ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τότε μὲν Ταλαντίου, εἶτα δὲ Ἀττικῆς Νεοφύτου Μεταξᾶ, περιείχετο καὶ αὕτη ἢ λαμπρὰ σύστασις, ἣν θὰ ἠϋχόμεν νὰ ἔχωμεν πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν πάντες οἱ περισσῶς φιλόδοξοι καὶ φιλόπρωτοι Ἑλληνας: «Ἀδελφοὶ ἔν ἀκόμῃ ἔχω νὰ σᾶς εἰπῶ· ἐνδοξότερα φιλοτιμία δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν πατριωτισμόν!»

Διὰ τῆς «Νομικῆς ταύτης Διατάξεως καθίστατο ὡσαύτως «ἐθνικὴ βουλή», ἀλλὰ ὑπὸ εὐρυτέραν ἔννοιαν, ὡς «δεσμὸς καὶ κέντρον τῆς Ἑλλάδος καὶ ὡς τοποτηρητῆς τοῦ ἐσομένου βασιλέως». Ἀπετελεῖτο δ' αὕτη ἐξ ἀντιπροσώπων, καλουμένων «παραστατῶν», ἐκλεγομένων ὑφ' ἐκάστης ἐπαρχίας, κατ' ἔτος, καὶ ἀνετίθετο αὐτῇ ἡ «φροντὶς περὶ τῶν γενικῶν ἐθνικῶν συμφερόντων» καὶ ἡ ἄσκησις ἀρμοδιοτήτων γενικωτέρας φύσεως καὶ νομοθετικῆς. Παρὰ τῇ βουλῇ καθίστατο ἑπταμελὴς κυβέρνησις, καλουμένη «Ἀρειος Πάγος», ἐκλεγομένη ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως καὶ ἀσκοῦσα κυρίως τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Ὑπ' αὐτὴν ἐτέλουν οἱ «προεστῶτες» τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν χωρίων, ἐκλεγόμενοι ὑπὸ τῶν κατοίκων καὶ ἀσκοῦντες τὴν τοπικὴν διοίκησιν, ὧν καθορίζονται λεπτομερῶς αἱ ἀρμοδιότητες. Ἡ ἄσκησις τῆς δικαστικῆς λειτουργίας ἀνετίθετο εἰς πενταμελῆ «κριτήρια» καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν, καὶ εἰς δεύτερον βαθμὸν εἰς τὸ ἕτερον ἑπταμελὲς τμήμα τοῦ Ἀρείου Πάγου, καλούμενον «Ἀνέκκλητον Κριτήριον», ἢ καὶ εἰς τὴν ὀλομέλειαν τοῦ «Ἀρείου Πάγου» ἐπὶ σπουδαίων ὑποθέσεων. Περὶ δὲ τῶν ἐφαρμοστέων ἀστικῶν νόμων ὠρίζετο, ὅτι μόνον ἰσχύουσι κατὰ τὸ παρὸν «οἱ κοινωνικοὶ νόμοι τῶν ἀειμνήστων χριστιανῶν αὐτοκρατόρων τῆς Ἑλλάδος. Ἡ «Διάταξις» περιελάμβανεν ὀρισμοὺς λεπτομερεῖς καὶ περὶ στρατιωτικῆς διοικήσεως καὶ στρατολογίας.

Ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἡ ἐν τῇ αὐτῇ «Νομικῇ Διατάξει» περιεχομένη «διακήρυξις δικαιωμάτων καὶ χρεῶν τοῦ Ἑλληνοῦ», διατυπωθεῖσα προφανῶς κατὰ μίμησιν ἀτελῆ τῆς περιφήμου Γαλλικῆς «Διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου» τῆς 26ης Αὐγούστου 1789, καὶ ὑποτυποῦσα τινὰ μόνον τῶν καλουμένων ἀτομικῶν ἢ προσωπικῶν δικαιωμάτων, καὶ δὴ τὰ τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος, τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς θρησκευτικῆς. Ἡ διακήρυξις ὅμως αὕτη εἶναι κατὰ τοῦτο πληρεστέρα τῆς Γαλλικῆς, ὅτι παραλλήλως πρὸς τὰ διακηρυσσόμενα δικαιώματα ὀρίζει καὶ ἀντιστοίχους ὑποχρεώσεις τῶν Ἑλλήνων, ἢ ὑπόμνησις τῶν ὁποίων πάντοτε μὲν, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀπήτει καὶ τινὰ τόλμην.

Ἐν προοιμίῳ τῆς διακηρύξεως ταύτης λέγεται, ὅτι «κάθε Ἑλλήν ἔχει δικαίωμα ἀναμφισβήτητον καὶ ἀναλλοίωτον νὰ ζητῆ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τὴν ἀνεξαρτησίαν του καὶ ἀσφάλειαν, καὶ ἡ Ἑλλάς ἀπὸ κάθε Ἑλληνα τὴν εὐπείθειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην· καὶ ὅταν δὲν φυλάττη αὐτήν, οὔτε ἀνεξαρτησίαν, οὔτε ἀσφάλειαν ἔχει βέβαια ἀπὸ τὴν πατρίδα...» Μετὰ τὸ προοίμιον τοῦτο ἀναγράφονται κατ' ἀντιστοιχίαν τὰ δικαιώματα καὶ χρέη τοῦ Ἑλληνος ὡς ἑξῆς :

Δικαιώματα

α') Ὁ Ἑλλήν εἶναι ἀνεξάρτητος.

β') Ὁ Ἑλλήν εἶναι μὲ ὄλους ὅμοιος ἐνώπιον τῶν Νόμων, χωρὶς καμμίαν ἐξαίρεσιν.

γ') Ὁ Ἑλλήν ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ ὅσα οἱ Νόμοι δὲν ἐμποδίζουν.

δ') Ὁ Ἑλλήν ἠμπορεῖ νὰ μὴ κάμῃ ὅσα οἱ Νόμοι δὲν διορίζουσιν.

ε') Ὁ Ἑλλήν ἔχει καὶ τὴν ζωὴν του καὶ τὴν περιουσίαν του εἰς ἀσφάλειαν.

ς') Ὁ Ἑλλήν δὲν ἐνοχοποιεῖται διὰ τὰ θρησκευτικὰ καὶ πολιτικὰ του φρονήματα.

ζ') Ὁ Ἑλλήν θέλει οἱ Νόμοι νὰ φυλάττωνται εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον ἀναλλοίωτοι.

Χρέη

α') Ὁ Ἑλλήν χρεωστεῖ εὐπείθειαν εἰς τοὺς Νόμους.

β') Ὁ Ἑλλήν χρεωστεῖ νὰ δέχεται ὄλους τοὺς Ἑλληνας ἐνώπιον τῶν Νόμων ὡς ὁμοίους του.

γ') Ὁ Ἑλλήν χρεωστεῖ νὰ ἀπέχη ἀπὸ ὅσα οἱ Νόμοι ἐμποδίζουν.

δ') Ὁ Ἑλλήν χρεωστεῖ νὰ κάμῃ ὅσα οἱ Νόμοι προσδιορίζουσιν.

ε') Ὁ Ἑλλήν χρεωστεῖ πρὸς ὄλους μὲ δικαιοσύνην νὰ φέρεται.

ς') Ὁ Ἑλλήν χρεωστεῖ νὰ ὑποφέρῃ ὅλα τὰ θρησκευτικὰ καὶ πολιτικὰ φρονήματα τῶν ὁμοίων του.

ζ') Ὁ Ἑλλήν χρεωστεῖ τοὺς Νόμους νὰ ὑπερασπίζεται, κατὰ τὸν ὁποῖον τρόπον ἐκεῖνοι εἰς τοῦτο προσδιορίζουσιν.

Καὶ καταλήγει ἡ διακήρυξις : «Ταῦτα εἶναι θεμελιώδεις ἀρχαί, εἶναι ἡ βᾶσις τῆς σταθερᾶς εὐτυχίας τῶν Ἑλλήνων».

Ἄξιοσημείωτος εἶναι ἡ ἐν τῇ «Νομικῇ ταύτῃ Διατάξει» ἐκδηλουμένη εὐρύτης τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἰσότητος πρὸ τῶν νόμων, ἀναγνωρι-

ζομένη ρητῶς καὶ ὑπὲρ τῶν μὴ Χριστιανῶν, δηλαδὴ τῶν Τούρκων, χαρακτηριζομένων ὡς μετοίκων. «Μετοίκος, λέγεται, διαφορὰν δὲν ἔχει καμμίαν ἀπὸ τὸν Ἑλληνα ὡς πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν». Ἐπίσης ὀρίζεται ρητῶς ἡ ἰσότης πάντων τῶν Ἑλλήνων, ὡς πρὸς τὴν κατάληψιν τῶν ἀξιωμάτων. «Ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἰς ὅλα τὰ ἀξιώματα καὶ τιμὰς τῆς Ἑλλάδος ἔχουσι τὸ αὐτὸ δικαίωμα· δοτῆρ δὲ τούτων μόνη ἐκάστου ἡ ἀξιότης», λέγεται ἐν τῇ «Διατάξει». Ἡ ἀναγνώρισις καὶ καθιέρωσις αὕτη τῆς ἰσότητος τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ καταλήψει τῶν ἀξιωμάτων, κατὰ λόγον τῆς ἰκανότητος ἐκάστου, ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἐπετεύχθη ἄνευ δυσχερειῶν. Μικρὸν πρότερον, κατ' Αὐγούστον τοῦ 1821, ἐν σχεδίῳ ὀργανισμοῦ τῆς Πελοποννήσου, καταρτισθέντι κατὰ τὸν Ν. Σπηλιᾶδην ἐν μυστικῇ συνεργασίᾳ τοῦ Ἄλεξ. Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Θεοδ. Νέγρη, ἵνα ὑποβληθῇ πρὸς ψήφισιν εἰς τοὺς ἐν Ζαρακόβη συνελθόντας, προεβλέπετο συγκρότησις γερουσίας ἐκ τῶν προεχόντων κατὰ κληρονομικὴν διαδοχὴν. Μαθὼν τοῦτο ὁ Γεώργιος Σέκερης, καίπερ φίλος ἕως τότε τοῦ Μαυροκορδάτου, μεθ' οὗ εἶχον ἔλθει ὁμοῦ ἐν Ἑλλάδι, εἶπεν ἐν ἀγανακτήσει: «Ἄν ἀκούσουν οἱ Ἕλληνες, ὅτι ἀποκλείονται ἀπὸ τὰ ἀξιώματα τῆς πατρίδος, θὰ φονεύσουν καὶ τοὺς νομοθέτας καὶ τοὺς ὑπὲρ ὧν ἐνομοθετήθη τὸ ἄρθρον ἐκεῖνο!»

Ἐπ' ἴσης εἶναι μνείας ἄξιον καὶ τὸ ἄρθρον τῆς «Νομ. Διατάξεως», καθ' ὃ ἀναγνωρίζεται ὡς ἐπικρατοῦσα γλῶσσα τῆς Ἑλλάδος ἡ σημερινὴ γλῶσσα μόνη, ἀναμφιβόλως ἐκεῖνη, ἐν ἣ ἦτο συντεταγμένη ἡ «Διάταξις» αὕτη καὶ αἱ ἄλλαι ἐπίσημοι πράξεις. Τοῦτο συνάγεται καὶ ἐξ ἑτέρου ὀρισμοῦ, καθ' ὃν «ὁ Ἄρειος Πάγος (δέον) νὰ φροντίσῃ νὰ μεταφέρῃ εἰς τὴν σημερινὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν τοὺς κοινωνικοὺς (δηλ. τοὺς ἀστικοὺς) νόμους τῶν Βασιλικῶν».

Ἀξιοσημείωτος ὡσαύτως καὶ ὀρθότατος εἶναι καὶ ὁ ἕβδομος ὄρος τῆς διακηρύξεως, καθ' ὃν «ὁ Ἕλλην θέλει οἱ νόμοι νὰ φυλάττωνται εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον ἀναλλοίωτοι», ὄρος ἀπηχῶν ὁμοίαν αὐστηρὰν ἀρχὴν καὶ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ δικαίου περὶ ἀμεταβλήτου τῶν νόμων. Παρὰ τὴν σοφὴν ταύτην προγονικὴν ὑποθήκην, καθιερώθη παρ' ἡμῖν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ ἀντίθετος ἀρχὴ τῆς συνεχοῦς καὶ ἀενάου μεταβολῆς τῶν νόμων.

Ἄλλὰ καὶ ὁ ἕτερος σπουδαιότατος ὀρισμὸς τῆς εἰρημένης «Νομικῆς Διατάξεως», καθ' ὃν «δοτῆρ ὅλων τῶν ἀξιωμάτων καὶ τιμῶν εἶναι μόνη ἐκάστου ἡ ἀξιότης», ἐνίστε παρορᾶται καὶ οὗτος παρ' ἡμῖν.

Μετά τούς τοπικούς τούτους «Όργανισμούς», δι' ὧν ἐσκοπήθη ἡ προσωρινὴ ρύθμισις τῶν ἐπείγουσῶν πολιτειακῶν ἀναγκῶν καὶ λειτουργιῶν, ἐκρίθη ἀναγκαία ἡ ἐνιαία πολιτειακὴ σύνταξις τῆς χώρας, συμφῶνως καὶ πρὸς τὰ ὀρισθέντα ἐν τῷ «Όργανισμῷ τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας». Ὁθεν τῇ 20ῇ Δεκεμβρίου 1821 συνεκροτήθη ἐν Ἐπιδαύρῳ, ὅπου, ὡς ἐρρήθη, ἐν τῷ μεταξύ εἶχε μετατεθῆ ἕξ Ἄργους «ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία», ἡ πρώτη «Ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις», ἕξ ἀντιπροσώπων ἢ «παραστατῶν» τῆς Πελοποννήσου, τῶν νήσων Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν, τῆς δυτικῆς καὶ τῆς ἀνατολικῆς χέρσου Ἑλλάδος, ἐκλεγέντων ὑπὸ τῶν «Γερουσιῶν» τῶν λοιπῶν τμημάτων καὶ τῶν προκρίτων τῶν νήσων. Ἡ Συνέλευσις ἐψήφισε τῇ 1ῃ Ἰανουαρίου 1822 τὸ «Προσωρινὸν Πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος», ἐκ παραγράφων 110, τὸ καλούμενον Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου, τοῦ κειμένου τοῦ ὁποίου προέταξε τὸ ἑξῆς προοίμιον :

«Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, τὸ ὑπὸ τὴν φρικώδη Ὀθωμανικὴν δυναστείαν, μὴ δυνάμενον νὰ φέρῃ τὸν βαρύτετον καὶ ἀπαραδειγματίστον ζυγὸν τῆς τυραννίας, καὶ ἀποσεῖσαν αὐτὸν μὲ μεγάλας θυσίας, κηρύττει σήμερον διὰ τῶν νομίμων παραστατῶν του, εἰς Ἐθνικὴν συνηγμένων Συνέλευσιν, ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, «τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ὑπαρξιν καὶ ἀνεξαρτησίαν».

Τὴν λακωνικὴν ταύτην ὅσον καὶ σοβαρὰν ἐν τῇ διατυπώσει αὐτῆς διακήρυξιν συνεπλήρου καὶ ἐπεξηγεί ἐτέρα διακήρυξις τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ἀπὸ 15 Ἰανουαρίου 1822, ἐν ᾗ μεταξύ ἄλλων ἐλέγοντο καὶ ταῦτα :

«Ὁ κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμος ἡμῶν, μακρὰν τοῦ νὰ στηρίζηται εἰς ἀρχὰς τινὰς δημαγωγικὰς καὶ στασιώδεις, ἢ ἰδιωφελεῖς μέρους τινὸς τοῦ σύμπαντος Ἑλληνικοῦ ἔθνους σκοπούς, εἶναι πόλεμος ἐθνικός, πόλεμος ἱερός, πόλεμος, τοῦ ὁποίου ἡ μόνη αἰτία εἶναι ἡ ἀνάκτησις τῶν δικαίων τῆς προσωπικῆς ἡμῶν ἐλευθερίας, τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς τιμῆς, τὰ ὁποῖα, ἐνῶ τὴν σήμερον ὅλοι οἱ εὐνομούμενοι καὶ γειτονικοὶ λαοὶ τῆς Εὐρώπης τὰ χαίρουσιν, ἀπὸ ἡμᾶς μόνον ἢ σκληρὰ καὶ ἀπαραδειγματίστος τῶν Ὀθωμανῶν τυραννία ἐπροσπάθησε μὲ βίαν ν' ἀφαιρέσῃ, καὶ ἐντὸς τοῦ στήθους ἡμῶν νὰ τὰ πνίξῃ . . . Ἐκινήσαμεν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων, ἀποφασίσαντες ἢ νὰ ἐπιτύχωμεν τὸν σκοπὸν μας, καὶ νὰ διοικηθῶμεν μὲ νόμους δικαίους, ἢ νὰ χαθῶμεν ἕξ ὀλοκλήρου, κρίνοντες ἀνάξιον νὰ ζῶμεν πλέον ἡμεῖς οἱ ἀπόγονοι τοῦ περικλεοῦς

ἐκείνου Ἔθνοῦς τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ δουλείαν τοιαύτην, ἰδίαν μᾶλλον τῶν ἀλόγων ζῴων, παρὰ τῶν λογικῶν ὄντων. Ἦδη δὲ ὅτε αἱ ἐναντία περιστάσεις ἤρχισαν νὰ ἐξομαλίζωνται, ἀπεφασίσαμεν ἢ μᾶλλον ἠναγκάσθημεν νὰ ὀργανώσωμεν καὶ «σύνταγμα πολιτικὸν τῆς Ἑλλάδος» καὶ πρῶτον μὲν κατὰ μέρος, οἷον τὸ τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς χέρσου Ἑλλάδος, τὸ τῆς Πελοποννήσου, τὸ τῶν Νήσων κτλ. Ἄλλ' ἐπειδὴ ταῦτα ἀπέβλεπον μᾶλλον τὰς μερικωτέρας σχέσεις τῶν εἰρημένων ἐπαρχιῶν καὶ νήσων, διὰ τοῦτο ἦτο ἀνάγκη πᾶσα νὰ γενῆ καὶ ἐν ἄλλο «γενικὸν προσωρινὸν πολίτευμα, εἰς ὅλα τὰ πράγματα καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς σχέσεις τῆς Ἑλλάδος ἐπεκτεινόμενον...».

Ἐν ἐτέρῳ δὲ διακηρύξει τοῦ «Ἐκτελεστικοῦ Σώματος», ἀπὸ 16 Ἰανουαρίου 1822, προσετίθεντο καὶ ταῦτα :

«Χρέος καὶ φροντίς ἡμῶν πρώτη εἶναι ἡ ἀκριβῆς ἐκτέλεισις τῶν νόμων, οἱ ὅποιοι ἐγγυῶνται τὴν τιμὴν, ζωὴν καὶ ἰδιοκτησίαν ὄλων τῶν τῶν κατοίκων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας. Ὑποτασσόμενοι εἰς τοὺς αὐτοὺς νόμους, θέλετε δεῖξει καὶ σεῖς ἑαυτοὺς ἀξιούς τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας σας, διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ὁποίας ἐλάβετε τὰ ὄπλα, ἐκάματε καὶ θέλετε κάμει ἀκόμη τόσας καὶ τόσας θυσίας...».

Ἐν τῷ «Πολιτεύματι» τούτῳ καθιεροῦτο ἡ διάκρισις ἢ χωρισμὸς τῶν τριῶν κυρίων πολιτειακῶν λειτουργιῶν, τῆς νομοθετικῆς, τῆς ἐκτελεστικῆς καὶ τῆς δικαστικῆς. Καὶ τῆς μὲν πρώτης ἢ ἄσκησις ἀνετίθετο εἰς τὸ καλούμενον «βουλευτικὸν σῶμα», συγκείμενον ἐξ ἐκλεγομένων κατ' ἔτος πληρεξουσίων ἢ «παραστατῶν» τῶν διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, καὶ εἰς τὸ «ἐκτελεστικὸν σῶμα», ἔχον ἀρμοδιότητα νὰ ἐπικυροῖ τοὺς ψηφισομένους ὑπ' ἐκείνου νόμους. Τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἀνώτατον ὄργανον ἦτο τὸ μνημονευθὲν «ἐκτελεστικὸν σῶμα», συγκείμενον ἐκ πέντε μελῶν, ἐκλεγομένων, ἐκτὸς τῶν μελῶν τοῦ «βουλευτικοῦ», ὑπὸ συνελεύσεως ἐπίτηδες ἀθροιζομένης κατὰ τὸν περὶ τούτου ἰδιαίτερον νόμον, καὶ οἱ ὑπ' αὐτοῦ ἐκλεγόμενοι ὀκτῶ ὑπουργοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρῶτος ἦτο ὁ «Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας», ἔχων ἐν ταύτῳ τὴν ἐπιστάσιαν τῶν ἐξωτερικῶν· οἱ δὲ λοιποὶ ἦσαν οἱ τῶν ἐσωτερικῶν, τῆς οἰκονομίας, τοῦ δικαίου, τῶν πολεμικῶν, τοῦ ναυτικοῦ, τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἀστυνομίας. Ἀμφοτέρων τῶν ἀνωτέρω σωμάτων καὶ τῶν ὑπουργῶν ἡ διάρκεια τῆς ἀρχῆς ὠρίζετο ἐνιαύσιος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως αὐτῶν. Παρὰ τὴν τοιαύτην ρύθμισιν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, διτηρήθησαν αἱ ὑπὸ τῶν προηγουμένων τοπικῶν Ὄργανισμῶν συσταθεῖσαι διοικητικαὶ

ἀρχαί, «αἱ Γερουσίαι καὶ ὁ Ἄρειος Πάγος καὶ πᾶσα κατὰ μέρος κεντρικὴ τῆς Ἑλλάδος Διοίκησις, ὀργανωθεῖσα πρὸ τῆς παρούσης Γενικῆς τοῦ Ἔθνους Συνελεύσεως, ὑποκείμεναι ἐξ ἴσου ἐντελῶς εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς Διοικήσεως» (δηλ. τοῦ Βουλευτικοῦ καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ σώματος). Τῆς δὲ δικαστικῆς λειτουργίας ἡ ἄσκησις ἀνετίθετο εἰς καθιστάμενα δικαστήρια, καλούμενα «κριτήρια», ἐν «γενικὸν τῆς Ἑλλάδος», ἕτερα «γενικὰ» τῶν κατὰ τόπους κεντρικῶν διοικήσεων, καὶ ἀνὰ ἐν ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ, διὰ δὲ τὰς μικρὰς διαφορὰς εἰς «κριτὰς εἰρηνοποιούς», διοριζομένους ἐν ἐκάστη κοινότητι ἢ χωρίῳ. Πρὸς τούτοις καθίστατο ἐνδεκαμελὲς «δικαστικὸν» καλούμενον ὄργανον, ἐκλεγόμενον ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν εἰρημένων σωμάτων, τοῦ «βουλευτικοῦ» καὶ τοῦ «ἐκτελεστικοῦ», κηρυσσόμενον δὲ ῥητῶς «ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὰς ἄλλας δύο δυνάμεις, τὴν ἐκτελεστικὴν καὶ τὴν βουλευτικὴν» (δηλ. τὴν νομοθετικὴν). Τοῦ «δικαστικοῦ» τούτου αἱ ἀρμοδιότητες δὲν καθορίζονται, ἀλλὰ πιθανῶς θὰ συνίσταντο εἰς τὴν διοίκησιν καὶ ἐποπτεῖαν τῶν «κριτηρίων». Περὶ δὲ τῶν νόμων προεβλέπετο ἡ σύστασις ἐπιτροπῆς πρὸς σύνταξιν κωδίκων, μέχρι τῆς ψηφίσεως τῶν ὁποίων ὠρίζετο, ὅτι «αἱ πολιτικαὶ καὶ ἐγκληματικαὶ διαδικασίαι βᾶσιν ἔχουσι τοὺς νόμους τῶν ἀειμνήστων χριστιανῶν ἡμῶν αὐτοκρατόρων καὶ τοὺς παρὰ τοῦ Βουλευτικοῦ καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ σώματος ἐκδιδομένους νόμους».

Πρὸς τούτοις τὸ αὐτὸ «Πολίτευμα» περιεῖχεν ἴδιον τμήμα, ἐπιγραφόμενον «περὶ τῶν γενικῶν δικαιωμάτων τῶν κατοίκων τῆς ἐπικρατείας τῆς Ἑλλάδος», ἐν ᾧ ἀνεγνωρίζετο ἡ ἑλληνικὴ ἐθνικότης πάντων τῶν αὐτοχθόνων χριστιανῶν κατοίκων καὶ ἡ μετοχὴ αὐτῶν εἰς πάντα τὰ πολιτικὰ δικαιώματα καὶ ἐπανελαμβάνοντο, σχεδὸν αὐτολεξεί, αἱ ἐν τῇ προεκτεθειῇ «Νομικῇ Διατάξει τῆς ἀνατολικῆς χέρσου Ἑλλάδος» διατυπωθεῖσαι θεμελιώδεις ἀρχαὶ περὶ ἰσότητος πάντων τῶν Ἑλλήνων πρὸ τοῦ νόμου καὶ ἐν τῇ καταλήψει τῶν ἀξιωμάτων καὶ τιμῶν, κατὰ λόγον μόνον τῆς ἰκανότητος ἐκάστου, ἡ προστασία ὑπὸ τῶν νόμων τῆς ἰδιοκτησίας, τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀσφαλείας παντὸς Ἑλλήνου, καὶ ἡ δίκαια κατανομὴ τῶν φορολογικῶν βαρῶν. Ἐν δὲ τῷ περὶ θρησκείας τμήματι ἀνεγνωρίζετο ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως καὶ τῆς λατρείας.

Τὸ «Πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου» ἐλογίσθη ὡς μέγα ἐθνικὸν γεγονός, ἐπισφραγίσαν τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Γένους διὰ τῆς πολιτειακῆς αὐτοῦ συντάξεως, διὸ καὶ ἐπανηγυρίζετο ἡ ἐπέτειος τῆς ψηφίσεως αὐτοῦ, ὡς ἡμέρα διττῆς ἑορτῆς, τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς πολιτειακῆς ἀποκα-

ταστάσεως τοῦ Ἔθνους. Ἰδιαιτέρως ἐωρτάσθη μετὰ πολλοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἡ ἐπέτειος αὕτη ἐν Μεσολογγίῳ τῇ 1ῃ Ἰανουαρίου τοῦ ἐπιόντος ἔτους 1823, ἣτις συνέπεσε καὶ μὲ τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς Ἱερᾶς πόλεως ὑπὸ τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη. «Ὁ συνεχῆς τῶν κανονίων κρότος», ἔγραφον τὰ «Ἑλληνικά Χρονικά» τοῦ Μάγερ, «καὶ τοῦ λαοῦ ὄλου αἱ χαρμόσυνοι φωναὶ ἀνήγγειλαν σήμερον τὴν ἐνιαύσιον πανήγυριν τῆς καθιερώσεως τοῦ ἡμετέρου πολιτεύματος ἐπὶ τῆς πρώτης ἐν Ἐπιδαύρῳ Συνελεύσεως...»

Τὸ «Πολίτευμα» τοῦτο τῆς Ἐπιδαύρου, ὅπερ ἄλλως τε ὑπὸ τῆς ψηφισάσης αὐτὸ Συνελεύσεως εἶχε χαρακτηρισθῆ ὡς προσωρινόν, ἕνεκα τῶν διατυπωθέντων παραπόνων καὶ ἐπικρίσεων περὶ ἀτελειῶν καὶ ἐλλείψεων αὐτοῦ, προερχομένων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ τῶν κατηραμένων ἀδιαλείπτων πολιτικῶν διχονοιῶν καὶ διενέξεων, ὑπεβλήθη εἰς ἀναθεώρησιν εἰς τὴν ἐπὶ τούτῳ συγκροτηθεῖσαν ἐν Ἄστρει, τῇ 29ῃ Μαρτίου 1823, δευτέραν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν. Ἡ ἀναθεώρησις περιορίσθη εἰς τινὰς μόνον διατάξεις, διατηρηθεισῶν πασῶν «τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν» τοῦ «Πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου», διὸ καὶ τὸ νέον σύνταγμα, κατὰ ληφθεῖσαν ἀπόφασιν, ἐπεγράφη καὶ ἐδημοσιεύθη ὡς «Νόμος τῆς Ἐπιδαύρου», μεσοῦντος Ἀπριλίου τοῦ 1823. Ἐκ τῶν γενομένων μεταβολῶν αἱ κυριώτεραι ἦσαν ἡ μετατροπὴ τοῦ ἀπολύτου δικαιώματος ἀρνησικυρίας τοῦ «Ἐκτελεστικοῦ» σώματος κατὰ τῶν ψηφιζομένων ὑπὸ τοῦ «Βουλευτικοῦ» σχεδίων νόμων εἰς ἀναβλητικὴν ἀπλῶς, ἢ δι' εἰδικῶν ψηφισμάτων καὶ νόμων κατάργησις τῶν τοπικῶν «μερικῶν Διοικήσεων, οἶον Γερουσιῶν, Ἀρείου Πάγου κ.λ.π.», καὶ ἡ εἰσαγωγή νέας διοικητικῆς ὀργανώσεως καὶ διαιρέσεως τῆς χώρας εἰς ἐπαρχίας. Τὸ τμήμα «περὶ τῶν γενικῶν δικαιωμάτων τῶν κατοίκων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας» ἐπεγράφη «περὶ τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων τῶν Ἑλλήνων» καὶ τὰ ἐν ἐκείνῳ ἀναγραφόμενα συνεπληρώθησαν διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ δικαιώματος τῆς ἐκδηλώσεως τῆς σκέψεως καὶ τῆς γνώμης καὶ ἄλλως καὶ διὰ τοῦ τύπου, ὑπὸ τρεῖς εὐλόγους περιορισμούς, τῆς μὴ προσβολῆς καὶ χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τῶν κοινῶς ἀποδεδεγμένων ἀρχῶν τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ἀποφυγῆς πάσης προσωπικῆς ὕβρεως. Ὁ ὀρθότατος τελευταῖος οὗτος ὅρος ἀτυχῶς συχνάκις ἀγνοεῖται καὶ αὐτὸς παρ' ἡμῖν. Ἐπ' ἴσης συνεπληρώθησαν αἱ περὶ προσωπικῆς ἐλευθερίας διατάξεις διὰ τῆς ρητῆς καταργήσεως τῆς σωματεμπορίας καὶ δουλείας, τῶν σωματικῶν βασάνων καὶ τῆς δημεύσεως, καὶ τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς φυλακίσεως ἄνευ δικα-

στικοῦ ἐντάλματος, πλὴν τῶν αὐτοφώρων ἐγκλημάτων. Πρὸς τούτοις ὠρίσθη, ὅτι οὐδεὶς ἀφαιρεῖται ἄκων τοῦ νομίμου δικαστοῦ καὶ καθιερώθη ἡ δημοσιότης τῆς διαδικασίας καὶ ἡ εὐθύνη τῶν «κριτῶν» δηλαδὴ τῶν δικαστῶν, «κατὰ τοὺς κατὰ κριτῶν βυζαντινοὺς χριστιανικοὺς νόμους, δικάζοντας αὐτοὺς τοῦ «Βουλευτικοῦ». Ὡσαύτως ἀνεγνωρίσθη τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι πρὸς τὸ «Βουλευτικόν» περὶ παντὸς πράγματος.

Τὸ «Πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου» ἔτυχεν αὐστηρᾶς κριτικῆς διὰ τὰς ἐλλείψεις καὶ ἀτελείας αὐτοῦ. Εἰς ἐμὲ ἄς ἐπιτραπῆ νὰ ἐκφράσω τὸν θαυμασμόν μου, διότι οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι κατ' αὐτὸ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως, ἐν μέσῳ τῶν φλογῶν τοῦ φοβεροῦ πολέμου καί, τὸ ἔτι χειρόν, ἐν μέσῳ τῶν ὀλεθρίων διχονοιῶν καὶ τῶν ἐξημμένων παθῶν, ἠδυνήθησαν νὰ θέσωσι τὰς βάσεις τῆς πολιτειακῆς συντάξεως τῆς χώρας καὶ νὰ καταρτίσωσι πολίτευμα, ὅπερ, παρὰ τὰς ἀναμφισβητήτους ἀτελείας αὐτοῦ, περιποιεῖ τιμὴν εἰς τὸ μόλις ἐξεληθὸν ἐκ τοῦ σκότους στυγνῆς δουλείας τεσσάρων αἰῶνων Ἕθνος διὰ τὰς ἀνακηρυσσομένας ἐν αὐτῷ φιλελευθέρως ἀρχάς. Πόσας δέ, ἀνυπερβλήτους ἐνίοτε, δυσχερείας παρέχει ἡ ὑπὸ πολυμελῶν νομοθετικῶν καὶ συντακτικῶν σωμάτων ψήφισις πλήρων καὶ ἀρτίων νόμων καὶ συνταγμάτων, τοῦτο ἐγένετο περὶ σσῶς σαφὲς παρ' ἡμῖν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ προσφάτως.

Ἀποφασίσασα νὰ διαλυθῆ ἡ δευτέρα αὕτη ἐν Ἀστρεὶ Ἐθνικῆ Συνέλευσις, τῇ 18ῃ Ἀπριλίου 1823, ἐξέδοτο ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἕθνους διακήρυξιν, ἐν ᾗ, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἐλέγοντο καὶ τὰ ἑξῆς ἀξιομνημόνευτα :

« . . . Κηρύττει καὶ σήμερον κατ' ἐπανάληψιν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τὴν πολιτικὴν τῶν Ἑλλήνων ὑπαρξιν καὶ ἀνεξαρτησίαν, διὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς ὁποίας ἔχουσε τὸ ἔθνος καὶ χύνει αἵματα ποταμηδόν, μὲ ἀμετάθετον ἀπόφασιν, ὅλοι, ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ἢ νὰ ἐπαναλάβωμεν αὐτὴν, κατὰ τὰ ἀπαράγραπτα δικαιώματά μας ἀπὸ τὸν ἄρπαγα αὐτῆς σουλτάνον, καὶ νὰ ἀνεξαρτισθῶμεν ἐντελῶς, ἔθνος χωριστόν, αὐτόνομον καὶ ἀνεξάρτητον ἀναγνωριζόμενοι, διὰ τὴν δόξαν τῆς ἀγίας ἡμῶν πίστεως καὶ τὴν εὐτυχίαν τῶν ἀνθρώπων, ἢ μὲ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας ὅλοι, ὅλοι οἱ Ἕλληνες νὰ καταβῶμεν εἰς τοὺς τάφους, ἀλλὰ χριστιανοὶ καὶ ἐλεύθεροι, καθὼς ἀνήκει εἰς ἀνθρώπους προσπαθοῦντας νὰ ἀπολαύσωσιν ἀτίμητα ἀγαθὰ, ὅ,τι λογῆς εἶναι ἡ πολιτικὴ ὑπαρξιν καὶ ἀνεξαρτησίαν, καὶ τὰ ὁποῖα αὐτὰ ἀγαθὰ δὲν γνωρίζουσιν ἐκ φήμης, ἀλλ' ἔχοντες ἐστερηθήσαν· καθὼς ἀνήκει εἰς ἀνθρώπους κατοικοῦντας γῆν ἡρωϊκὴν, ὅπου ὄλα, ἐνθυμίζοντα τὴν προγονικὴν εὐκλειαν καὶ

τάς προγονικάς ἀρετάς, ἐμψυχώνουσι μεγάλως ζωογονοῦντα· καὶ τέλος, καθὼς ἀνήκει εἰς ἀνθρώπους πάτριον ἔχοντας, τὸν βάρβαρον νὰ καταπολεμῶσι καὶ τὴν Πατρίδα νὰ ἀπελευθερώσωσι».

Συμφώνως πρὸς τὴν ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως ταύτης ληφθεῖσαν ἀπόφασιν περὶ συγκλήσεως μετὰ διετίαν νέας Συνελεύσεως πρὸς ἀναθεώρησιν τοῦ πολιτεύματος, συνεκλήθη κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1826 νέα, τρίτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις, συνελθοῦσα ἀρχικῶς ἐν Ἐπιδαύρῳ (τὸ δεύτερον), εἶτα δέ, μετὰ διακοπὴν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, ἕνεκα τῶν ἀτελευτήτων ὀλεθρίων διχονοιῶν, αἵτινες κατέληξαν εἰς ἐμφύλιον πόλεμον, ἐν Ἐρμιόνη (κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1827) καὶ τελικῶς ἐν Τροιζήνι, λήγοντος Μαρτίου τοῦ 1827.

Ἐξ Ἐπιδαύρου, κατὰ τὴν διακοπὴν τῶν ἐργασιῶν της, τῇ 16ῃ Ἀπριλίου 1826, ἡ Συνέλευσις ἐξέδωκε διακήρυξιν, ἀπευθυνομένην, ὡς ἐκ τοῦ περιεχομένου αὐτῆς συνάγεται, πρὸς τοὺς χριστιανοὺς μονάρχας, ἐν ᾧ, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἐλέγοντο καὶ ταῦτα :

« . . . Οἱ πληρεξούσιοι διακηρύττουν ὅλοι, μιᾶ φωνῇ καὶ μιᾶ γνώμῃ, ἐξ ὀνόματος ὅλου τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὅτι ἡ σταθερὰ ἀπόφασίς του εἶναι, ὁποιαδήποτε καὶ ἂν φανῇ ἡ τύχη τοῦ πολέμου, νὰ ζήσῃ καὶ ἀποθάνῃ ἀκλόνητος εἰς τὰ ἱερά δόγματα τῆς χριστιανικῆς αὐτοῦ πίστεως καὶ νὰ ἀγωνισθῇ μέχρι τελευταίας του ἀναπνοῆς εἰς ἀνάκτησιν τῆς πατρίδος του, τὴν ὁποίαν ἤρπασε καὶ κατακρατεῖ ὁ πολυχρόνιος δεσποτισμὸς καὶ κατημαύρωσεν ἢ βαρβαρότης . . . Ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδος ζητεῖ τὴν τελείαν ἀνάκτησιν τῆς προγονικῆς του γῆς, ἢ ὁποῖα τοῦ ἀφηρέθη βία καὶ δυναστεία· ἀπαιτεῖ τὴν ἐλευθερίαν του καὶ πολιτικὴν του ὑπαρξιν, τὴν ὁποίαν στερεῖται, καὶ εἰς ἓνα λόγον τὴν μὴ ὑποδούλωσίν του εἰς κανὲν ὁποιονδήποτε ἔθνος . . . »

Ἡ Συνέλευσις συνελθοῦσα ἐν Τροιζήνι ἐψήφισε καὶ ἐδημοσίευσεν κατὰ Μάϊον τοῦ 1827 νέον πολίτευμα ὑπὸ τὸ ὄνομα «Πολιτικὸν Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος», ἐξ 150 ἄρθρων, ὅπερ εὐλόγως χαρακτηρίζεται ὡς πρότυπον φιλελευθέρου δημοκρατικοῦ συντάγματος, ὑποδειγματικοῦ διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὑπερβάλλοντος κατὰ τὰς δημοκρατικὰς ἀρχὰς καὶ ἰδέας πάντα τὰ τότε πολιτεύματα ἄλλων χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Τὸ Σύνταγμα τοῦτο ἀνεκήρυσσε τὸ πρῶτον τὴν ἀρχήν, ὅτι «ἡ κυριαρχία ἐνυπάρχει εἰς τὸ ἔθνος, πᾶσα ἐξουσία πηγάζει ἐξ αὐτοῦ καὶ ὑπάρχει ὑπὲρ αὐτοῦ». Ἐν τῷ περὶ «δημοσίου δικαίου τῶν Ἑλλήνων» κεφαλαίῳ ἐπαναμβάνονται τὰ καὶ ὑπὸ τῶν προηγουμένων πολιτευμάτων καθιερούμενα

άτομικά ἢ προσωπικά δικαιώματα τῆς ἰσότητος πρὸ τῶν νόμων πάντων τῶν Ἑλλήνων, τῆς παραδοχῆς αὐτῶν «εἰς ὅλα τὰ δημόσια ἐπαγγέλματα, πολιτικά καὶ στρατιωτικά, κατὰ τὸ μέτρον τῆς προσωπικῆς ἀξίας ἐκάστου», τῆς προστασίας ὑπὸ τῶν νόμων τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἰδιοκτησίας, τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐκδηλώσεως διὰ τοῦ τύπου ἢ ἄλλως τῶν στοχασμῶν καὶ τῶν γνωμῶν «χωρὶς προεξέτασιν», ἀλλ' ὑπὸ τοὺς διαληφθέντας τρεῖς περιορισμούς, τῆς μὴ ἀφαιρέσεως τοῦ νομίμου δικαστοῦ κτλ. Εἰδικῶς ὡς πρὸς τὴν ἰδιοκτησίαν ὀρίζεται, ὅτι «ἡ Κυβέρνησις ἠμπορεῖ νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν θυσίαν τῶν κτημάτων τινὸς διὰ δημόσιον ὄφελος, ἀποχρώντως ἀποδεδειγμένον, ἀλλὰ διὰ προηγουμένης ἀποζημιώσεως». Εἰς τὰ δικαιώματα ταῦτα προστίθενται νῦν τὸ πρῶτον καὶ αἱ ἐξῆς θεμελιώδεις ἀρχαὶ δικαίου: Οὐδεὶς πρὸ τῆς καταδίκης του λογίζεται ἔνοχος. Οὐδεὶς κρίνεται δις δι' ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἀμάρτημα καὶ δὲν καταδικάζεται· οὐδὲ προσωρινῶς στερεῖται τὰ κτήματά του, χωρὶς προηγουμένην διαδικασίαν. Ὁ νόμος δὲν δύναται νὰ ἔχη ὀπισθενεργὸν δύναμιν. Ἀναγνωρίζεται τὸ δικαίωμα τῆς ἰδρύσεως ἐκπαιδευτηρίων καὶ τῆς ἐκλογῆς διδασκάλων, τῆς συστάσεως φιλανθρωπικῶν καὶ ἄλλων καταστημάτων καὶ τῆς ἀσκήσεως βιομηχανίας καὶ τεχνῶν. Τίτλοι εὐγενείας δὲν ἀναγνωρίζονται, τὰ δὲ ἐπίθετα «ἐκλαμπρότατος, ἐξοχώτατος κτλ.» εἰς οὐδένα Ἑλληνα δίδονται. Μόνον εἰς τὸν Κυβερνήτην δίδεται τὸ ἐπίθετον ἐξοχώτατος, ἀλλὰ καὶ τοῦτο συμπαύει μὲ τὸ ἀξίωμα του. Ἐν τῷ περὶ θρησκείας κεφαλαίῳ ἐπαναλαμβάνεται ἐπ' ἴσης τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως καὶ τῆς λατρείας. Περὶ δὲ τοῦ κλήρου ὀρίζεται, ὅτι οὗτος, «κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἀγίας καὶ ἱερᾶς ἡμῶν Ἐκκλησίας, δὲν ἐμπεριπλέκεται εἰς κανέν δημόσιον ὑπουργημα· μόνοι δὲ οἱ πρεσβύτεροι ἔχουσι δικαίωμα τοῦ ἐκλογέως».

Τὸ νέον Σύνταγμα καθιεροῖ καὶ ἀναγράφει ρητῶς τὴν διάκρισιν τῶν τριῶν κυρίων πολιτειακῶν λειτουργιῶν, ἃς ὀνομάζει «νομοθετικὴν, νομοτελεστικὴν καὶ δικαστικὴν». Ἡ πρώτη ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ σώματος τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ, (παρ' αὐτοῦ ἐκλεγομένων), τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται «Βουλὴ». Αὕτη ψηφίζει τοὺς νόμους, ἐπικυροῖ δὲ καὶ ἐκτελεῖ ἢ «νομοτελεστικὴ», ἔχουσα δικαίωμα ἀναβλητικῆς ἀπλῶς ἀρνησικυρίας. «Ἡ «νομοτελεστικὴ» λειτουργία ἀσκεῖται, ὑφ' ἑνὸς μόνοι, ὀνομαζομένου «Κυβερνήτου», ἔχοντος ὑπ' αὐτὸν ἕξ «Γραμματεῖς τῆς Ἐπικρατείας». Ἡ δὲ δικαστικὴ λειτουργία ἀσκεῖται διὰ τῶν δικαστηρίων. Ὁ

Κυβερνήτης, ἡ διάρκεια τῆς ἀρχῆς τοῦ ὁποίου εἶναι ἑπταετής, διορίζει καὶ παύει τοὺς «Γραμματεῖς τῆς Ἐπικρατείας», καθὼς καὶ τοὺς ἄλλους ὑπαλλήλους καὶ προσδιορίζει τὰ καθήκοντα αὐτῶν. Οἱ «Γραμματεῖς τῆς Ἐπικρατείας» εἶναι, ὡς ἐρρήθη, ἕξ, ἤτοι ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν, τῶν ἐσωτερικῶν καὶ τῆς ἀστυνομίας, τῆς οἰκονομίας, τῶν πολεμικῶν, τῶν ναυτικῶν, καὶ τοῦ δικαίου καὶ τῆς παιδείας. Οὗτοι προσυπογράφουσι καὶ ἐκτελοῦσι ὅλα τὰ διατάγματα τοῦ Κυβερνήτου, ἕκαστος τὰ ἀναγόμενα εἰς τὸν κλάδον του, καὶ εἶναι ὑπεύθυνοι διὰ τὰς δημοσίας πράξεις αὐτοῦ, κηρυσσομένου ἀνευθύνου. Ἐπ' ἴσης εἶναι ὑπεύθυνοι καὶ κατηγοροῦνται ἐνώπιον τῆς Βουλῆς, προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστηρίου», «διὰ προδοσίαν, κατάχρησιν δημοσίων χρημάτων καὶ δι' ὑπογραφὴν των εἰς διάταγμα ἀντιβαῖνον εἰς τοὺς θεμελιώδεις νόμους». Ἡ «Βουλὴ» εἶναι ἀρμοδία νὰ ἐπιβάλη ὡς ποινὴν τὴν ἔκπτωσιν ἀπὸ τοῦ ὑπουργήματος αὐτοῦ τοῦ κριθέντος ἐνόχου, τῆς περαιτέρω ποινικῆς διώξεως καὶ τιμωρίας αὐτοῦ ἀνηκούσης εἰς τὰ ἀρμόδια δικαστήρια. Περὶ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας ὀρίζεται, ὅτι αὕτη «εἶναι ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὰς ἄλλας δύο εἰς τὰς ἀποφάσεις της» καὶ ὅτι δικάζει κατὰ τοὺς γραπτοὺς νόμους τοῦ Ἔθνους. Καθίστανται τρεῖς κατηγορίαι δικαστηρίων, τὰ εἰρηνοδικεῖα, τὰ ἐπαρχιακὰ (ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰ σημερινὰ πρωτοδικεῖα), τὰ ἀνέκκλητα (δηλαδή ἐφετεῖα) καὶ ἐν «Ἀνωτάτῳ ἢ Ἀκυρωτικῷ Δικαστήριον», ἐδρεῦον ἐν τῇ ἔδρᾳ τῆς Κυβερνήσεως. Ἀναγνωρίζονται οἱ «ὄρκωτοὶ δικασταὶ» (δηλ. οἱ ἔνορκοι), καὶ αἱ διαιτησίαι, ἀπαγορεύονται δὲ εἰς τὸ ἐξῆς δικαστικαὶ ἐπιτροπαὶ ἢ ἕκτακτα δικαστήρια. Ὀρίζεται ἡ δημοσιότης τῶν δικαστικῶν συνεδριάσεων καὶ τῆς ἀπαγγελίας τῶν ἀποφάσεων. «Οἱ δικασταὶ εἶναι ὑπεύθυνοι διὰ δόλον, δωροδοκίαν, μεροληψίαν καὶ δι' ὅσα ἐγκλήματα ὁ περὶ διοργανισμοῦ δικαστηρίων νόμος διατάσσει». Δι' εἰδικῆς «Διατάξεως διοικήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας», ψηφισθείσης ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως τῇ 1ῃ Μαΐου 1827, ὠρίσθη ὅτι ἡ Ἐπικράτεια διαιρεῖται εἰς «θέματα», ἀποτελούμενα ἐκ πλειόνων ἐπαρχιῶν, καὶ εἰς ἐπαρχίας. Ἐκάστου θέματος προΐσταται διοικητής, διοριζόμενος ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου, ἐκάστη δ' ἐπαρχίας, καθὼς καὶ πόλεως καὶ χωρίου, προΐστανται δημογέροντες, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων, ἐκλεγόμενοι παρὰ τῶν κατοίκων διὰ τῶν πλειόνων ψήφων. Ἀμφοτέρων ὠρίζοντο λεπτομερῶς αἱ ἀρμοδιότητες.

Τὸ μετὰ πάσης ἐπιμελείας καταρτισθὲν φιλελεύθερον τοῦτο «Πολι-

τικόν Σύνταγμα» τῆς Τροιζήνος δὲν ἔμελλε νὰ ἐπιζήση ἐπὶ μακρόν, καὶ κατὰ τὴν βραχεῖαν τυπικὴν ἰσχὺν αὐτοῦ ἴσως δὲν ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν ἢ τοῦλάχιστον οὐχὶ καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν. Τῇ 18ῃ Ἰανουαρίου 1828, ἐπὶ τῇ αἰτήσῃ τοῦ ἐκλεγέντος καὶ ἀφικομένου ἐν τῷ μεταξὺ ἐν Ἑλλάδι Κυβερνήτου Ἰωάννου Καποδιστρίου, ἀνεστάλη ἐκθέσμως ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ διὰ πράξεως τῆς Βουλῆς. Ὁ Κυβερνήτης, ἔχων ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ μὴ εὐχάριστα ἀποτελέσματα τῶν προηγουμένων πολιτευμάτων, ἐπίστευεν ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κυβερνηθῇ κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦτο ἢ χῶρα. Ἡ δὲ Βουλὴ ἐδικαιολόγησε τὴν ἀναστολὴν, ἐν τῇ ἐκδοθείσῃ περὶ αὐτῆς πράξει, διὰ τῆς ἐπικλήσεως τῶν δεινῶν περιστάσεων τῆς Πατρίδος καὶ τῆς διαρκείας τοῦ πολέμου, αἵτινες «δὲν ἐσυγχώρησαν, οὔτε συγχωροῦσι τὴν ἐνέργειαν τοῦ Πολιτικοῦ Συντάγματος τῆς Τροιζήνος καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν», καὶ τῆς μερίμνης τῆς σωτηρίας τῆς Πατρίδος, ἣτις «εἶναι ὁ ὑπέρτατος τῶν νόμων».

Ταῦτα καὶ τοιαῦτα, ἐν βραχυτάτῃ περιλήψει, ἦσαν τὰ πολιτεύματα καὶ συντάγματα, τὰ ψηφισθέντα κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν, ἐν μέσῳ τῶν φλογῶν τοῦ φοβεροῦ πολέμου καὶ πολλάκις καὶ δεινῶν ἐσωτερικῶν ἀνωμαλιῶν. Παρὰ τὰς ἐλλείψεις καὶ ἀτελείας αὐτῶν, ἅς παρατηροῦμεν σήμερον καὶ πρότερον, δὲν παύουσιν ἀπὸ τοῦ νὰ ἀποτελῶσιν ἀξιολογώτατον καὶ σπουδαῖον πολιτικὸν ἔργον, ἄξιον τιμῆς καὶ θαυμασμοῦ, ὅταν ληθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ἐποχὴ, καθ' ἣν ἐγένετο καὶ αἱ δειναὶ περιστάσεις, ὑφ' ἅς συνετελέσθη, θαυμαστὸν ἰδίᾳ διὰ τὴν ἐν πολλοῖς πρωτοτυπίαν τῶν ψηφισθέντων πολιτευμάτων, μάλιστα δὲ διὰ τὸ διαπνεόν αὐτὰ ἄκρως φιλελεύθερον καὶ δημοκρατικὸν πνεῦμα. Ἐνομίσθη ὑπὸ τινων, ἀποβλεπόντων εἰς ἐξωτερικὰς τινὰς ὁμοιότητας, ὅτι τὰ κείμενα τῶν συνταγμάτων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως εἶναι μιμήσεις καὶ προσαρμογαὶ τῶν συνταγμάτων τῆς Γαλλικῆς. Τοῦτο ὅμως ἠλέγχθη ἤδη ὡς ἀνακριβές, καταδειχθείσης τῆς ὑφισταμένης μεταξὺ αὐτῶν οὐσιώδους διαφορᾶς καὶ τῆς ἐν πολλοῖς πρωτοτυπίας τῶν Ἑλληνικῶν. Τὸ μόνον καὶ τὸ πολὺ, ὅπερ δύναται νὰ γίνῃ δεκτόν, εἶναι ὅτι τὰ ἡμέτερα πολιτεύματα καὶ συντάγματα ὑπέστησαν τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἰδεῶν τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασεως καὶ τῆς προηγηθείσης αὐτῆς Ἀμερικανικῆς, τῶν διατυπωθεισῶν εἰς τὰς περιφήμους διακήρύξεις τῆς Γαλλικῆς τῆς 26ῆς Αὐγούστου 1789 καὶ τῆς Ἀμερικανικῆς (τῆς πολιτείας Βιργινίας) τῆς 12ῆς Ἰουνίου 1776. Καὶ ἀκριβέστερον εἶπεῖν, ὅτι τὰ ἡμέτερα πολιτεύματα ὑπέστησαν τὴν ἐπίδρασιν τῶν θεωριῶν καὶ ἰδεῶν τῆς Γαλλικῆς πολιτικῆς φιλοσοφίας

τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ τοῦ πολιτικοῦ φιλοσοφικοῦ πνεύματος, ὅπερ αὕτη ἐδημιούργησεν. Εἰ καὶ ἡ ἐπίδρασις αὕτη ἔν τισιν ὑπῆρξεν ἐξωτερικὴ μόνον, ἐπὶ τὴν διατύπωσιν τῶν γενικῶν ἀρχῶν τοῦ πολιτεύματος, διότι τινὲς αὐτῶν ἦσαν καὶ εἶναι ἔμφυτοι εἰς τὸν χαρακτήρα τοῦ Ἑλληνος, ὡς π.χ. ἡ θεμελιώδης καὶ κατ' ἐξοχὴν δημοκρατικὴ ἀρχὴ τῆς ἰσότητος πάντων πρὸ τῶν νόμων, τῆς ἀπονομῆς τῶν ἀξιωμάτων κλπ., ἐξ ἧς ἀπορρέουσι καὶ πολλὰ ἄλλα. Ἡ ἀρίστη ὅμως αὕτη ἀρχή, ὑποτροφευμένη καὶ ὑπὸ τῆς ἐπ' ἴσης ἐμφύτου εἰς τὸν χαρακτήρα ἡμῶν, ὑπερμέτρου πολλὰς φιλαυτίας, ἄγει ἐνίοτε εἰς ἀποτελέσματα ξένα πρὸς τὴν θεωρητικὴν ἔννοιαν αὐτῆς καὶ δυσάρεστα.

Ἄλλ' ἂν ὑπῆρξεν ἐπίδρασις τις ξένων θεωριῶν καὶ ἰδεῶν ἐπὶ τὴν διατύπωσιν τῶν πολιτευμάτων τῆς Ἐπαναστάσεως, αὕτη ὅμως ἦτο ὅλως ἰδιοφυῆς καὶ αὐτόματος, ἀλλοτρία πρὸς πᾶσαν ἐπίδρασιν τῶν προηγηθεισῶν ἐπαναστάσεων ἄλλων λαῶν, καὶ τοῦτο, ὡς ὀρθῶς παρετηρήθη, ἔνεκα τῶν ὅλως διαφόρων αἰτίων, ἅτινα προεκάλεσαν αὐτὰς καὶ τῶν ἰδεῶν, ἃς αἱ ἐπαναστάσεις αὗται ἐξεπροσώπουν. Παρ' ἡμῖν μὲν τὸ Ἔθνος ὀλόκληρον, πνευματικῶς παρεσκευασμένον, ἐν συνειδήσει τοῦ ἐνδόξου παρελθόντος καὶ τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς, ἐπεδίωξε τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ἀποκατάστασιν. Παρὰ τοῖς ἄλλοις δὲ λαοῖς, ἄλλαι αἰτίαι κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς φύσεως ἤγαγον εἰς ἀνατροπὴν τοῦ ὑφισταμένου καὶ δημιουργίαν νέου καθεστώτος κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ἄνευ ἐθνικῆς καυχήσεως, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, κατηύγασε τὴν οἰκουμένην διὰ νέου ἀπλέτου φωτὸς ἐλευθερίας καὶ ἐφώτισε τὴν πρὸς αὐτὴν ὁδὸν εἰς πάντας τοὺς λαοὺς.

Τῷ ὄντι, διὰ πάντων τῶν πολιτευμάτων τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τῶν ἄλλων ἱστορικῶν ἐγγράφων, καὶ δὴ τῶν διακηρύξεων τῶν τοπικῶν καὶ τῶν γενικῶν συνελεύσεων, σαφῆς καὶ ἐπιβλητικὴ διήκει ἡ ὑψηλόφρων ἐθνικὴ ἰδέα τοῦ Γένους, ἡ ἰδέα τῆς συνεχίσεως τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς, διὰ τῆς ἀνακτήσεως τῆς ἐλευθερίας του καὶ τῆς ἀποκατάσεως τῆς βιαίως διακοπείσης ἐθνικῆς αὐτοῦ πολιτείας.

Εἶναι θαυμαστὸν τὸ ἱστορικὸν τοῦτο φαινόμενον, ὅτι τὸ Γένος, παρὰ τὴν μακρὰν καὶ στυγνὴν δουλείαν, διετήρησεν ἀκμαῖον τὸ ἐθνικὸν καὶ φιλελεύθερον αὐτοῦ φρόνημα καὶ ἀκλόνητον τὴν πίστιν εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ ἱστορικοῦ καὶ τοῦ πολιτικοῦ του βίου. Ἡ πίστις αὕτη καὶ τὸ φρόνημα ἐκεῖνο, συνυφανθέντα ἀρρήκτως κατὰ τοὺς ζοφεροὺς χρόνους τῆς δουλείας, ἐχαλύβδωσαν τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν καὶ ἐσφυρηλάτησαν

τὴν ἐκπληκτικὴν ἐκείνην καὶ ἀδάμαστον ψυχικὴν δύναμιν καὶ ὁρμὴν, ἥτις, ὡς χεῖμαρρος ἀκράτητος, ἀνέτρεψε καὶ παρέσυρε τὰ παμμέγιστα καὶ πάμπολλα ἐμπόδια, τὰ πολλαχόθεν καὶ ἔξωθεν, καὶ φεῦ! καὶ ἔσωθεν, ὀρθούμενα καὶ προβαλλόμενα.

Ἡ πίστις αὕτη καὶ τὸ φρόνημα ἐκεῖνο καὶ καθ' ὅλου ἡ ἐθνικὴ συνείδησις καθηγίασεν, ἐδόξασεν, ἀπεθέωσε τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγῶνος. Αὐτὴ μόνη, ἐμπνεομένη καὶ ἀναζωπυρουμένη ἐκ τῶν ἐνδόξων ἱστορικῶν παραδόσεων καὶ ἀναμνήσεων, ὠδήγησαν τὸ Ἔθνος εἰς μεγαλουργήματα ἡρωϊκὰ καὶ πολυύμνητα καὶ εἰς ἀπείρους θυσίας καὶ ὀλοκαυτώματα εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἐλευθερίας.

Αὕτη δὲ πάλιν ὑπῆρξεν ἀπαύγασμα τοῦ ἀθανάτου Ἑλληνικοῦ πνεύματος, ὅπερ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ζοφερᾶς δουλείας ἐφώτιζε τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν. Εἶναι ἀληθῶς θαυμαστότατον, τῆς Θεῆας Προνοίας εὐδοκία, ὅτι ἐν μέσῳ τοῦ πυκνοῦ σκότους τῆς μυσαρᾶς δουλείας, ἠδυνήθη τὸ Γένος νὰ παρασκευασθῇ πνευματικῶς καὶ νὰ εὔρεθῇ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἔτοιμον καὶ ἰκανὸν καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ἀναγέννησιν. Ἠδυνήθη νὰ ἀναδείξῃ ὑπερόχους λογίους καὶ πνευματικούς ἀνδρας καὶ θερμουργοὺς διδασκάλους τοῦ Γένους, οἵτινες διέτηρησαν ἄσβεστον τὸν πυρσὸν τῆς ἐλληνικῆς παιδείσεως, τῆς ἐλευθερίας, τῆς μεγάλης ἰδέας, καθὼς καὶ ἄλλους ἐπιστήμονας διαπρεπεῖς, ὧν πολλοὶ διέλαμψαν περὶ τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ εὐρυμαθέστατοι ἄνδρες περὶ τοὺς νόμους καὶ τὰ πολιτικά. Οὗτοι, φορεῖς τοῦ ἀθανάτου ἐλληνικοῦ πνεύματος καὶ τῶν πατρίων φιλελευθέρων ἀρχῶν καὶ παραδόσεων, παρεσκεύασαν τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους καὶ τὴν πολιτειακὴν αὐτοῦ ἀποκατάστασιν καὶ σύνταξιν, καὶ ὑπεστήριξαν καὶ συνεπήλωσαν τὸ ἔργον τῶν ἐν ὄπλοις ἀγωνιστῶν.

Κλίνωμεν εὐλαβῶς τὸ γόνυ πρὸ τῶν σεπτῶν σκιῶν πάντων τῶν ἀειμνήστων ἐκείνων ἀνδρῶν, διδασκάλων καὶ ἡγετῶν καὶ ἀγωνιστῶν, καὶ προσενέγκωμεν ἀπὸ βάθους καρδίας ἡμῶν θυμίαμα τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης, ὅτι παρέδωκαν ἡμῖν πατρίδα ἐλευθέραν!